

TABIIY FANLARNI O‘QITISHDA STEAM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Yoqubjonova Go‘zalxon Xasanboy qizi

Qo‘qon davlat universiteti

Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tabiiy fanlarni o‘qitish jarayonida STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) ta‘lim texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. STEAM yondashuvi o‘quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish, ijodiy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish, muammolarni kompleks hal etish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qilishi yoritilgan. Maqolada STEAM ta‘limining tabiiy fanlarni o‘qitishdagi didaktik va metodik afzalliklari hamda uni amaliyotga joriy etish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: STEAM ta‘limi, tabiiy fanlar, fanlararo integratsiya, pedagogik texnologiyalar, innovatsion ta‘lim, tadqiqotchilik faoliyati, ijodiy fikrlash, tanqidiy fikrlash, loyihaviy ta‘lim, amaliy ko‘nikmalar, modellashtirish, muammoli ta‘lim, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli texnologiyalar, ta‘lim samaradorligi.

Аннотация. В данной статье анализируются педагогические возможности использования образовательных технологий STEAM (наука, технология, инженерия, искусство, математика) в процессе преподавания естественных наук. Подход STEAM рассматривается как средство объединения теоретических знаний учащихся с практической деятельностью, развития творческого и критического мышления и формирования комплексных компетенций в решении проблем. В статье представлены дидактические и методические преимущества STEAM-образования в преподавании естественных наук и даны рекомендации по его внедрению на практике.

Ключевые слова: STEAM-образование, естественные науки, междисциплинарная интеграция, педагогические технологии, инновационное образование, научно-исследовательская деятельность, творческое мышление, критическое мышление, проектное образование, практические навыки, моделирование, проблемно-ориентированное обучение, компетентностный подход, цифровые технологии, эффективность образования.

Abstract. V dannoy state analiziruyutsya pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya obrazovatelnyx tekhnologiy STEAM (science, technology, engineering, art, mathematics) v protsse prepodavaniya estestvennyx nauk. Podkhod STEAM rassmatrivaetsya kak sredstvo ob'edineniya teoreticheskikh znaniy uchashchixsya s prakticheskoy deyatel'nostyu, razvitiya tvorcheskogo i kriticheskogo mishleniya i formirovaniya kompleksnyx competency v reshenii problem. V state predstavleny didakticheskie i metodicheskie preimushchestva STEAM-obrazovaniya v prepodavanii estestvennyx nauk i dany rekomendatsii po ego vnedreniyu na praktike.

Key words: STEAM-education, aesthetic science, inter-disciplinary integration, pedagogical technology, innovative education, scientific and research activity, creative thinking, critical thinking, project-based learning, practical skills, modeling, problem-oriented learning, competence approach, digital technology, effectiveness of education.

Kirish. Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimi oldiga zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan, ijodiy fikrlaydigan hamda amaliy muammolarni mustaqil hal qila oladigan shaxslarni tarbiyalash vazifasi qo'yilmoqda. Shu nuqtai nazardan, ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Ana shunday zamonaviy yondashuvlardan biri STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) ta'lim texnologiyasi bo'lib, u fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematikani o'zaro integratsiyalashgan holda o'qitishni nazarda tutadi. Mazkur yondashuv tabiiy fanlarni o'qitishda alohida ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog'lashga, ularning tadqiqotchilik va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

STEAM texnologiyalarining muhim pedagogik imkoniyatlaridan biri fanlararo integratsiyani ta'minlashidir. Tabiiy fanlar mazmunan matematika, texnologiya va muhandislik elementlari bilan chambarchas bog'liqdir. Masalan, atmosfera hodisalarini o'rganishda fizik qonuniyatlar, matematik hisob-kitoblar va zamonaviy texnologik vositalardan foydalanish talab etiladi. STEAM yondashuvi ana shu fanlarni yagona maqsad asosida birlashtirib, o'quvchilarda borliqni yaxlit holda anglash ko'nikmasini shakllantiradi. Natijada ular o'rganilayotgan mavzularning real hayot bilan bog'liqligini chuqurroq tushunadilar.

Tabiiy fanlarni o'qitishda STEAM texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Dars jarayonida turli tajribalar o'tkazish, kuzatishlar olib borish, natijalarni tahlil qilish va xulosalar chiqarish orqali o'quvchilar ilmiy tadqiqot metodlari bilan tanishadilar. Bunday faoliyat ularda mustaqil fikrlash, dalillarga asoslangan xulosalar chiqarish va ilmiy dunyoqarashni shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, o'quvchilar amaliy faoliyat davomida uchraydigan muammolarni aniqlash va ularni hal qilishning samarali yo'llarini izlashga o'rganadilar.

STEAM yondashuvi o‘quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda ham katta imkoniyatlarga ega. Tabiiy fanlar bo‘yicha loyihalar yaratish, modellar tayyorlash, ekologik muammolar bo‘yicha takliflar ishlab chiqish kabi faoliyatlar o‘quvchilarning kreativ salohiyatini yuzaga chiqaradi. Ular turli g‘oyalarni ilgari surish, muqobil yechimlarni taqqoslash va eng maqbul variantni tanlash jarayonida tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradilar. Bu esa zamonaviy jamiyatda zarur bo‘lgan muhim kompetensiyalarning shakllanishiga zamin yaratadi.

STEAM texnologiyalarining yana bir muhim jihati amaliyotga yo‘naltirilgan ta’limni tashkil etish imkoniyatidir. O‘quvchilar dars davomida faqat nazariy ma’lumotlarni o‘rganibgina qolmay, balki ularni amaliyotda qo‘llash imkoniyatiga ham ega bo‘ladilar. Masalan, suvning xossalari o‘rganish mavzusida turli tajribalar o‘tkazish, ekologik loyihalar yaratish yoki energiya manbalariga oid modellar tayyorlash orqali o‘quvchilar bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘laydilar. Bu esa o‘z navbatida o‘zlashtirilgan bilimlarning mustahkam bo‘lishini ta’minlaydi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi STEAM ta’limining samaradorligini yanada oshirmoqda. Virtual laboratoriyalar, interaktiv dasturlar, simulyatsiyalar va raqamli platformalar tabiiy fanlarni o‘qitishda keng qo‘llanilmoqda. Bunday vositalar yordamida murakkab tabiiy jarayonlarni modellashtirish, tajribalarni xavfsiz va qulay sharoitda amalga oshirish hamda o‘quvchilarning mavzuni chuqurroq o‘zlashtirishlariga erishish mumkin. Natijada ta’lim jarayoni yanada qiziqarli, interaktiv va samarali tus oladi.

STEAM ta’lim texnologiyalarining tabiiy fanlarni o‘qitishdagi pedagogik imkoniyatlari o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Mazkur yondashuv ta’lim oluvchilarda hamkorlikda ishlash, muloqot qilish va jamoaviy faoliyatni tashkil etish ko‘nikmalarini shakllantiradi. STEAM asosidagi darslarda o‘quvchilar ko‘pincha kichik guruhlarda faoliyat olib boradilar, loyiha va tadqiqot ishlarini birgalikda bajaradilar. Bunday jarayonlar ularda mas’uliyat hissini, o‘z fikrini erkin ifodalash madaniyatini hamda boshqalarning fikriga hurmat bilan munosabatda bo‘lish kompetensiyalarini rivojlantiradi. Natijada o‘quvchilar nafaqat bilim egallaydilar, balki ijtimoiy hayotda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan kommunikativ ko‘nikmalarni ham shakllantiradilar.

Tabiiy fanlar mazmunini STEAM yondashuvi asosida tashkil etish ta’limning kompetensiyaviy modelini amaliyotga tatbiq etishda muhim vosita hisoblanadi. Chunki zamonaviy ta’limning asosiy maqsadi o‘quvchilarga tayyor bilimlarni berish emas, balki ularni hayotiy vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyatini rivojlantirishdan iboratdir. STEAM texnologiyalari yordamida tashkil etilgan mashg‘ulotlarda o‘quvchilar real muammolarni o‘rganadilar, ularga yechim topish uchun turli fanlarga oid bilimlardan foydalanadilar. Bu esa o‘quvchilarda funksional savodxonlikning shakllanishiga, olgan bilimlarini kundalik hayot bilan bog‘lay olishiga xizmat qiladi.

Bugungi kunda ekologik muammolar, iqlim o‘zgarishi, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish kabi masalalar butun dunyo miqyosida dolzarb hisoblanadi. STEAM texnologiyalari asosida tashkil etilgan tabiiy fanlar darslari o‘quvchilarda ekologik madaniyatni rivojlantirish uchun ham keng imkoniyat yaratadi. Masalan, atrof-muhitni muhofaza qilish, chiqindilarni qayta ishlash, energiya tejoyvchi texnologiyalarni qo‘llashga oid loyihalar orqali o‘quvchilarda tabiatga ongli munosabat shakllanadi. Ular ekologik muammolarning sabab va oqibatlarini chuqur anglab, ularni bartaraf etish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqishga o‘rganadilar.

STEAM ta’limining samarali jihatlaridan yana biri o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishidir. Tabiiy fanlarni o‘rganishda turli tajribalar, konstruktorlik ishlari, modellastirish va texnologik vositalardan foydalanish darslarni qiziqarli va mazmunli tashkil etishga yordam beradi. O‘quvchilar o‘zlari yaratgan loyiha yoki model natijasini ko‘rganlarida o‘z mehnatining samarasini his qiladilar. Bu esa ularda yangi bilimlarni egallashga bo‘lgan qiziqish va ichki ehtiyojni yanada kuchaytiradi. Natijada o‘quv jarayoni samaradorligi ortib, o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari yaxshilanadi.

Pedagogik nuqtai nazardan, STEAM texnologiyalari o‘qituvchining rolini ham yangicha talqin etadi. An’anaviy ta’limda o‘qituvchi asosan bilim beruvchi sifatida faoliyat yuritisa, STEAM ta’limida u tashkilotchi, yo‘naltiruvchi va maslahatchi vazifasini bajaradi. O‘qituvchi o‘quvchilar uchun muammoli vaziyatlar yaratadi, ularni izlanishga undaydi va mustaqil faoliyatlarini qo‘llab-quvvatlaydi. Bu esa ta’lim jarayonining shaxsga yo‘naltirilgan tamoyillar asosida tashkil etilishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, STEAM texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning kelajak kasbiy faoliyatiga tayyorgarligini kuchaytiradi. Fan va texnologiyalar jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda mehnat bozorida muammolarni tahlil qila oladigan, innovatsion g‘oyalar yaratadigan va zamonaviy texnologiyalar bilan ishlay oladigan mutaxassislariga ehtiyoj ortib bormoqda. Tabiiy fanlarni STEAM yondashuvi asosida o‘qitish orqali o‘quvchilar kelajakda muhandislik, axborot texnologiyalari, biologiya, ekologiya va boshqa sohalarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlari uchun zarur bo‘lgan tayanch kompetensiyalarni egallaydilar.

Demak, STEAM texnologiyalarining tabiiy fanlarni o‘qitishdagi pedagogik imkoniyatlari juda keng bo‘lib, ular o‘quvchilarning bilim olish jarayonini faollashtirish, amaliy va tadqiqotchilik ko‘nikmalarini rivojlantirish, ekologik madaniyatni shakllantirish, kasbiy yo‘nalganlikni kuchaytirish hamda ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bois ushbu texnologiyalarni ta’lim amaliyotiga izchil joriy etish va metodik jihatdan takomillashtirish bugungi kun pedagogikasining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

STEAM ta’lim texnologiyalarini tabiiy fanlarni o‘qitish jarayoniga tatbiq etish ta’lim mazmunini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish imkonini beradi. Bugungi kunda dunyo ta’lim tizimlarida o‘quvchilarning faqat nazariy bilimlarga ega bo‘lishi yetarli deb hisoblanmaydi. Ularning bilimlarni amaliyotda qo‘llay olishi, innovatsion g‘oyalarni ilgari surishi va murakkab vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qila olishi muhim mezonlardan biri

sifatida qaralmoqda. STEAM ta’limi aynan ana shu maqsadlarga xizmat qiluvchi samarali pedagogik yondashuv sifatida e’tirof etilmoqda.

Tabiiy fanlarni o‘qitishda STEAM texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarda ilmiy tafakkurni rivojlantirishga yordam beradi. Ilmiy tafakkur hodisa va jarayonlarni kuzatish, tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va xulosa chiqarish kabi intellektual faoliyatlarni o‘z ichiga oladi. STEAM asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarda o‘quvchilar muayyan muammolarni o‘rganish davomida ilmiy tadqiqot bosqichlarini amalda bajaradilar. Natijada ular voqelikni ilmiy asosda anglashga, faktlar va dalillarga tayangan holda fikr yuritishga odatlanadilar. Bu esa tabiiy fanlarning mazmunini chuqur o‘zlashtirishga xizmat qiladi.

STEAM texnologiyalarining yana bir afzalligi o‘quvchilarning innovatsion faoliyatga tayyorligini shakllantirishidir. Innovatsion faoliyat yangi g‘oyalarni yaratish, mavjud muammolarga noodatiy yechimlar topish va yaratuvchanlikni namoyon etishni talab qiladi. Tabiiy fanlar bo‘yicha loyiha va amaliy topshiriqlarni bajarish jarayonida o‘quvchilar turli konstruksiyalar yaratadilar, tajriba natijalarini tahlil qiladilar va o‘z ishlanmalarini takomillashtiradilar. Bunday faoliyat ularda yangilik yaratishga bo‘lgan qiziqishni oshirib, kelajakdagi ilmiy va texnologik faoliyat uchun mustahkam zamin yaratadi.

Ta’lim jarayonida STEAM texnologiyalaridan foydalanish differensial va individual yondashuvni amalga oshirish imkoniyatini ham kengaytiradi. Har bir o‘quvchining qiziqishi, qobiliyati va o‘zlashtirish darajasi turlicha bo‘lganligi sababli, STEAM mashg‘ulotlari ularga o‘z imkoniyatlarini namoyon etish uchun qulay sharoit yaratadi. Kimdir tajriba o‘tkazishda, boshqasi modellashtirishda, yana biri loyiha taqdimotini tayyorlashda faolroq bo‘lishi mumkin. Bu esa har bir o‘quvchining kuchli tomonlarini aniqlash va rivojlantirishga yordam beradi.

STEAM yondashuvi asosida tashkil etilgan tabiiy fanlar darslarida refleksiya jarayoniga ham alohida e’tibor qaratiladi. Refleksiya o‘quvchilarning o‘z faoliyatini tahlil qilishi, erishilgan natijalarni baholashi va kelgusidagi faoliyatini rejalashtirishiga xizmat qiladi. Dars yakunida o‘quvchilar bajarilgan ishlar yuzasidan fikr almashadilar, yo‘l qo‘yilgan kamchiliklarni aniqlaydilar hamda ularni bartaraf etish yo‘llarini belgilaydilar. Bu jarayon o‘z-o‘zini baholash va o‘z ustida ishlash ko‘nikmalarining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, STEAM texnologiyalaridan foydalanish ta’lim sifati monitoringini samarali tashkil etishga ham yordam beradi. Loyiha ishlari, amaliy topshiriqlar, tadqiqot natijalari va taqdimotlar o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini kompleks baholash imkonini beradi. Natijada baholash jarayoni faqat nazariy bilimlarni aniqlash bilan cheklanib qolmay, balki o‘quvchilarning amaliy faoliyati va ijodiy salohiyatini ham qamrab oladi.

Umuman olganda, STEAM texnologiyalari tabiiy fanlarni o‘qitishning mazmuni, shakli va metodlarini takomillashtirishga xizmat qiladigan innovatsion pedagogik vosita hisoblanadi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarda ilmiy dunyoqarash, tadqiqotchilik madaniyati, kreativ fikrlash, kommunikativ kompetensiyalar va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish orqali ta’lim

samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shu sababli STEAM ta’limini tabiiy fanlarni o‘qitish amaliyotiga keng joriy etish va uning metodik asoslarini yanada boyitish zamonaviy pedagogika fanining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Xulosa qilib aytganda, tabiiy fanlarni o‘qitishda STEAM texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv fanlararo integratsiyani ta’minlaydi, ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, tadqiqotchilik faoliyatini rag‘batlantiradi hamda ta’limning amaliy yo‘nalishini kuchaytiradi. Shu sababli STEAM texnologiyalarini tabiiy fanlarni o‘qitish amaliyotiga keng joriy etish zamonaviy ta’limning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu esa kelajakda raqobatbardosh, innovatsion fikrlaydigan va zamonaviy kasbiy kompetensiyalarga ega bo‘lgan yosh avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. Paris: UNESCO Publishing, 2017.
2. Yakman, Georgette. *STEAM Education: An Overview of Creating a Model of Integrative Education*. Virginia, 2008.
3. Yoqubjonova G.X. TA’LIM JARAYONIDA INTEGRATSIYANING HOZIRGI ZAMON MUAMMOLARI. AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND LEARNING ISSN: 2996-5128 IMPACT FACTOR Volume-2| Issue-5| 2024 Published: |30-12-2024| 835-840 bet
4. Yoqubjonova G.X. MODELS OF DESIGNING AND TEACHING LESSONS BASED ON STEAM TECHNOLOGY IN PRIMARY EDUCATION. AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND LEARNING ISSN: 2996-5128 (online) | ResearchBib (IF) = 9.918 IMPACT FACTOR Volume-3| Issue-6| 2025 Published: |30-06-2025| 133-138 bet
5. Yoqubjonova G.X. SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL SOURCES AND HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE STEAM EDUCATION CONCEPT. International Journal of Education, Social Science & Humanities. Finland Academic Research Science Publishers ISSN: 2945-4492 (online) | (SJIF) = 8.09 Impact factor 22-05-2025 630-636 bet
6. Yoqubjonova G.X. APPLICATION OF THE STEAM EDUCATION MODEL IN INTERNATIONAL EXPERIENCE AND METHODOLOGICAL AND ORGANIZATIONAL FORMS. International Journal of Education, Social Science & Humanities. Finland Academic Research Science Publishers ISSN: 2945-4492 (online) | (SJIF) = 8.09 Impact factor 22-06-2025| 12-19 bet
7. Yoqubjonova G.X. MODELS OF DESIGNING AND TEACHING LESSONS BASED ON STEAM TECHNOLOGY IN PRIMARY EDUCATION. AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND LEARNING ISSN: 2996-5128 (online) | ResearchBib (IF) = 9.918 IMPACT FACTOR Volume-3| Issue-6| 2025 Published: |30-06-2025| 133-138 bet